

УДК 336.711 : 336.74:339.9

Макаренко М.І.*

ІНДИКАТОРИ ЦІНОВОЇ КОНВЕРГЕНЦІЇ УКРАЇНИ ТА КРАЇН ЄВРОСОЮЗУ

Вирівнювання цін в країнах, що інтегруються, відбувається шляхом лібералізації зовнішньої торгівлі, зниження тарифних обмежень на їх продукцію, універсалізації інструментів регулювання макроекономічної динаміки цін. У результаті інтеграційних процесів відбувається конвергенція рівнів, структури і динаміки цін серед інтегрованих країн.

У Європейському Союзі конвергенція цін розглядається як невід'ємна умова вирівнювання рівнів економічного розвитку країн-учасниць. Порівняння цінових змін залежить не тільки від руху рівнів цін, але й від валютних курсів. Разом ці два фактори вирішальним чином впливають на витрати та кінцеві ціни товарів і послуг в країнах-членах.

Із запровадженням в обіг єдиної валюти - євро процес порівняння цін в країнах єврозони став прозорішим, оскільки зіставлення цін, виражених в одній грошовій одиниці, в різних країнах не становить труднощів. За таких умов ціна одного й того ж товару в різних країнах може коливатись залежно від географічного розташування та рівня бюджетних регуляторів (непрямих податків та субсидій). Проте не всі ціни на товари й послуги зближуються однаковими темпами. Наприклад, конвергенція цін на житло не обов'язково відбувається такими ж темпами, як на споживчі товари. Відомо, що значні відмінності в цінах на житло та його оренду існують навіть в окремих регіонах однієї країни.

Для зіставлення рівнів цін у країнах з різними грошовими одиницями використовується принцип паритету купівельної спроможності (ПКС), показник якого дозволяє порівнювати між країнами обсяги виробництва чи рівні цін. ПКС застосовується також як об'єктивний показник обмінного курсу валют. Безпосереднє зіставлення рівнів цін між країнами здійснюється за допомогою трьох наступних індикаторів.

Першим вимірником міжкраїнних цінових відмінностей виступає індекс реальних кінцевих витрат, який показує відносну вартість порівнюваних товарів чи товарних груп і широко використовується міжнародними економічними організаціями для проведення міжкраїнних цінових порівнянь.

Іншим, не менш важливим вимірником цінової конвергенції служить індекс відносних рівнів цін як відношення показника ПКС до значення валютного курсу. Він дає змогу зіставляти рівні цін в окремих країнах із середнім значенням по групі країн: його значення понад 100% свідчить про підвищений рівень цін в країні і сигналізує про доцільність імпортування нею товарів, які дешевші в інших країнах-партнерах; навпаки, країни, що мають індекс порівняльних рівнів цін нижчий за сусідів, можуть виступати саме експортерами товарів. На такому методичному підході ґрунтується оцінка рівнів цін, яка здійснюється Євростатом.

У даному контексті відношення ВВП, обчисленого в доларах США за середнім фактичним курсом, до ВВП, обрахованого департаментом статистики МВФ за паритетом ку-

* доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри міжнародної економіки ДВНЗ «Українська академія банківської справи НБУ»

півельної спроможності в умовних міжнародних доларах, свідчить про відхилення рівнів цін кінцевої продукції певної країни від паритетних рівнів цін:

$$I_{cpl} = \text{GDP}_{cp} / \text{GDP}_{ppp} * 100 ,$$

де I_{cpl} – індекс порівняльних рівнів цін, %;

GDP_{cp} – обсяг ВВП у поточних цінах за певний період, у доларах США;

GDP_{ppp} – ВВП у поточних цінах за паритетом купівельної спроможності, у міжнародних доларах.

Вагами для міжнародних зіставлень рівнів цін служать коефіцієнти відхилення фактичного, середнього за період курсу національної валюти до долара США відносно паритетного курсу, що розраховуються ОЕСР та Світовим банком для кожної країни і надалі використовуються персоналом МВФ для оцінки перспектив розвитку світової економіки.

Крім двох вище зазначених показників, Євростат використовує коефіцієнт варіації порівняльних рівнів цін як індикатор цінової конвергенції серед членів Євросоюзу.

Як свідчать наші розрахунки за 1996-2006 рр., відносні рівні цін кінцевої продукції (ВВП) істотно різнились в окремих країнах ЄС. Данія, Фінляндія та Швеція мали упродовж усього аналізованого періоду відчутно вищі ціни порівняно з іншими країнами Євросоюзу. Шістька країн – засновниць європейської інтеграції (Німеччина, Франція, Італія, Бельгія, Нідерланди, Люксембург), а також Велика Британія, Ірландія та Австрія вирізнялись на загальному тлі в основному розвинутими господарськими системами з високим обсягом ВВП на одну особу та відносно вищим рівнем цін кінцевої продукції. Греція, Португалія та постсоціалістичні країни, що останнім часом приєдналися до ЄС, сформували третю групу країн з низькими відносними рівнями цін кінцевої продукції. У 2006 р. відносний рівень цін був найнижчим у Болгарії і становив 40,0% від рівня, визначеного за паритетом купівельної спроможності. До Болгарії наближаються Румунія (54,4%), Литва (55,7%), і Латвія (57,3%).

Загалом за означене десятиріччя рівні цін в країнах ЄС поступово зближувались, дещо уповільнивши темп у 2000 р. та прискоривши його після 2003 р. Наявність цінової конвергенції підтверджує коефіцієнт варіації рівнів цін, який знизився з 44,4% у 1996 р. до 30,9% у 2006 р.

Долучивши до показників ЄС аналогічні показники України, помічаємо підвищення коефіцієнта варіації відносних рівнів цін приблизно на 1 відсотковий пункт, проте загальна тенденція до цінової конвергенції країн ЄС та України при цьому залишається чинною.

Дещо інші результати отримані при проведенні аналогічних розрахунків для країн СНД. Якщо на початку аналізованого періоду відносно нижчими були ціни в Азербайджані, Таджикистані та Україні (відповідно 24,0, 24,5 та 29,6%), то наприкінці періоду – у Таджикистані, Узбекистані та Киргизії (відповідно 26,3, 29,8 та 30,0%). Верхню частину цінового діапазону посідали в 1996 р. Узбекистан (48,8%), Росія (41,9%) та Білорусь (40,3%), а в 2006 р. – Туркменістан (93,7%), Казахстан (53,8%) та Росія (52,6%).

Коефіцієнти варіації відносних рівнів цін у країнах СНД за 1996-2006 рр. свідчать про зростання розходження цінових показників. Неоднакові за характером та спрямованістю трансформаційні процеси в пострадянських республіках зумовили різношвидкісну зміну внутрішніх цін, що, зрештою, виразилось у зростанні з часом розбіжностей у рівнях цін. Коефіцієнт варіації цін інтеграційного угруповання зріс з 19,6% у 1996 р. до 43,7% у 2003 р., дещо знизившись у 2006 р. до 38,9%. Зростання розбіжності відносних рівнів

цін є результатом дезінтеграційних процесів на просторі колишнього СРСР і знаменує собою цінову дивергенцію (як антипод цінової конвергенції на зближення цін).